

Diskusia

Ešte raz ku kumulácii bežných úrokov a úrokov z omeškania (a o sankciách v súkromnom práve)

Hlušák, M.*

HLUŠÁK, M.: Ešte raz ku kumulácii bežných úrokov a úrokov z omeškania (a o sankciách v súkromnom práve). *Právny obzor*, 105, 2022, č. 2 s. 165 – 172. <https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2022.2.05>

Once more on the Cumulation of Ordinary Interest and Default Interest (and on Sanctions in Private Law). In the article the author responds to the study of prof. O. Ovečková on ordinary interest and default interest, and disputes her conclusion that during default the creditor is entitled to both, ordinary as well as default interest. In the author's view, the creditor is entitled only to the higher of the two, since both claims are, to a certain extent, aimed at satisfying the same interest of the creditor. In the article, the author further discusses the nature of sanctions in private law, in particular the question whether private law sanctions really fulfil a preventive, punitive and compensatory function. He points out the difference between the function or substance of sanctions and their effect. He concludes that, at present, sanctions in private law essentially fulfil only a compensatory function. However, it does not exclude the possibility that they may also have a preventive or punitive effect in individual cases.

Key words: default interest, cumulation of ordinary and default interest, sanctions in private law

Profesorka Oľga Ovečková publikovala v predchádzajúcom ročníku tohto časopisu pozoruhodnú štúdiu venovanú úrokom z úveru, v ktorej sa okrem iného dotkla aj otázky kumulácie bežných úrokov a úrokov z omeškania počas trvania omeškania.¹ Teda otázku, ktorú sme spolu s dr. Veronikou Zoričákovou (rod. Trojčákovou) pred nejakým časom spracovali na inom mieste.² Podľa prof. Ovečkovej takáto kumulácia možná je, čo má vyplývať z rôznych funkcií bežných úrokov a úrokov z omeškania: kým bežné úroky plnia funkciu odplaty za používanie istiny a majú väzbu na zisk, úroky z omeškania sú sankciou, ktorá plní reparačnú, represívnu a preventívnu funkciu, pričom závisí od konkrétnej situácie, ktorá z týchto funkcií sa uplatní s väčšou intenzitou. Prof. Ovečková tým vyjadrila nesúhlas s názorom, ktorý sme prezentovali spolu s dr. Zoričákovou a v ktorého

* JUDr. Milan Hlušák, PhD., Katedra občianskeho a obchodného práva, Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.

** Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu APVV-20-0171 Konkurencia nárokov z deliktov a kvázideliktov v mimozmluvných vzťahoch a na pomedzí zmluvného a vecného práva.

¹ OVEČKOVÁ, O. Úroky z úveru – riešené a otvorené otázky (1. a 2. časť). In *Právny obzor*. 104, 2021, č. 5, s. 345 – 362, a č. 6, s. 428 – 442.

² HLUŠÁK, M., TROJČÁKOVÁ, V. Kumulácia úrokov a úrokov z omeškania. In *Súkromné právo*. IV, č. 3, 2018, s. 117 – 125.

zmysle sa úroky z omeškania započítavajú na tie bežné, a teda – zjednodušene povedané – že sa počas omeškania istina úročí tou sadzbou, ktorá je vyššia. Podľa prof. Ovečkovej náš názor „nemá žiadnu oporu v právnej úprave *de lege lata*“, „prekračuje prípustnú mieru odklonu od textu právnej normy, neprináša riešenie sporných otázok, ale vedie len k ďalším nejasnostiam a nejednoznačným riešeniam. Do veľkej miery mení a znižuje zrozumiteľnosť zákona, a tým aj predvídateľnosť jeho účinkov.“

Tieto, ako aj iné postrehy prof. Ovečkovej obsiahnuté v spomenutej štúdii – ktorú považujem za nadmieru prínosnú – ma primáli k tomu, aby som doplnil skôr publikované zdôvodnenie o niekoľko ďalších myšlienok, ktoré by mohli – verím – názor môj a dr. Zoričákovej podporiť.

1. Východiskom všetkých úvah o kumulácii bežných úrokov a úrokov z omeškania musí byť nevyhnutne vymedzenie ich podstaty.

Podľa prof. Ovečkovej bežné úroky predstavujú odplatu veriteľovi za to, že „prenechal finančné prostriedky na určitú dobu na používanie dlžníkovi“. S týmto vymedzením sa stotožňujem. Napriek tomu si však vyžaduje isté dovysvetlenie. Aj pri pôžičke, aj pri úvere veriteľ stráca vlastnícke právo k peňažným prostriedkom. Úroky preto nemôžu byť odplatu za to, že dlžník môže požičaný kapitál po určitú dobu používať. Dlžník totiž používa už *vlastný* kapitál. Niet dôvodu, aby za používanie svojho majetku niekomu niečo platil.

Podstata bežných úrokov preto nespočíva ani tak v odplate za to, že dlžník môže požičaný kapitál používať, ale skôr v odplate za to, že ho neužíva veriteľ. Teda v odplate za to, že veriteľ dočasne nemôže svoj kapitál použiť. Bežné úroky tak možno vnímať ako odplatu veriteľovi za to, že počas dohodnutej doby nemá svoj kapitál k dispozícii, nemá možnosť s ním nakladať, nemôže realizovať jeho zámennú či úžitkovú hodnotu, a to práve z dôvodu, že ho prenechal (požičal) dlžníkovi.

2. Čo sa týka podstaty úrokov z omeškania, prof. Ovečková ju vidí v tom, že úroky z omeškania sú sankciou za porušenie povinnosti. Z toho potom vyvodzuje, že plnia nielen reparačnú, ale aj prevenčnú a represívnu funkciu. Domnievam sa však, že to, či úroky z omeškania uvedené funkcie naozaj plnia, nemožno vyvodzovať len z toho, že sú sankciou.

Na rozdiel od trestného či správneho práva v súkromnom práve totiž nie sú sankcie jednoliate. Súkromné právo reguluje množstvo rozličných situácií, no nereguluje ich rovnakými prostriedkami. Práve naopak, rôznorodosť životných situácií si vyžaduje rôznorodý prístup k ich regulácii, rôznorodú úpravu. Preto musia byť rôznorodé aj podoby sankcií. Niekedy majú sankcie majetkovú povahu (napr. nárok na náhradu škody), inokedy nemajetkovú (napr. povinnosť ospravedlniť sa za zásah do osobnostných práv). Niekedy spočívajú vo vzniku nároku na plnenie (napr. náhrada škody), inokedy vo vzniku tvorivého práva (napr. právo na odstúpenie od zmluvy) a niekedy zasa v strate či obmedzení práv (napr. vylúčenie spoločníka, pozbavenie výkonu rodičovských práv), prípadne v strate právnej ochrany (napr. pri zneužití práva) či v neplatnosti právneho úkonu (napr. pri úžerníckom konaní). Okrem toho, čo je sankciou v jednom prípade, v inom prípade žiadny sankčný charakter mať nemusí. Napríklad náhrada škody pri objektívnej zodpovednosti vôbec nemusí byť dôsledkom nejakého protiprávneho konania, preto sa v takomto prípade za sankciu nepovažuje.

To všetko – táto rôznorodosť – vedie k tomu, že obrysy pojmu sankcia nie sú v súkromnom práve ostré. Preto niet divu, že sa nevytvorila žiadna ucelená, zovšeobecňujúca teória o súkromnoprávných sankciách. Zdá sa, že „hľadanie univerzálneho chápania sankcie sa v súkromnom práve nejaví byť osobitne prínosnou činnosťou, ktorá by viedla k odkrytiu nových horizontov poznania“.³

Preto sa, podľa mňa, nedá všeobecne súhlasiť s názorom prof. Ovečkovej, že „[s]ankcia v ponímaní zodpovednostnej povinnosti zabezpečuje dosiahnutie reparácie, satisfakcie, represie, ale aj prevencie“ a že „[n]a základe toho, ktorý z týchto cieľov v tejto sankcii prevažuje, označuje sa ako sankcia reparačná, represívna a pod.“ Súkromnoprávne sankcie môžu mať rôznu povahu, môžu sa za nimi skrývať rôzne dôvody. Nie každá sankcia preto plní všetky uvedené funkcie, a to ani len v *neprevažujúcej* miere. Z toho, že určitá povinnosť je sankciou, sa tak ešte nedá nič zásadne vyvodzovať. Každú sankciu treba posudzovať osobitne. Len tak je možné zistiť, v čom spočíva jej skutočná podstata, jej význam.

Ani pri hľadaní podstaty úrokov z omeškania preto nemôžeme vychádzať len z toho, že sú sankciou. Musíme ju hľadať niekde inde, a to – ako to už pri právnych inštitútoch býva zvykom – predovšetkým v samotnej právnej úprave. A práve z nej vyplývajú tri okolnosti, ktoré pre vymedzenie podstaty úrokov z omeškania považujem za smerodajné.

Po prvé, nárok na úroky z omeškania má veriteľ aj vtedy, ak mu z omeškania nevznikla žiadna škoda,⁴ ako aj vtedy, ak sa dlžník na omeškaní nijako neobohacuje.⁵ Úroky z omeškania nie sú preto ani náhradou škody, ani vydaním bezdôvodného obohatenia.

Po druhé, podľa kogentného § 519 OZ *in fine*⁶ a rovnako kogentného § 369b ObZ⁷ môže veriteľ pri omeškaní peňažného dlhu požadovať náhradu škody, len pokiaľ nie je krytá úrokmi z omeškania. Zákon v týchto ustanoveniach – bez možnosti strán odchyliť sa od nich – vlastne hovorí, že ak veriteľ od dlžníka požaduje úroky z omeškania, potom od neho nemôže požadovať aj plnú náhradu škody. Inými slovami, ak úroky z omeškania v plnom rozsahu vykompenzovali veriteľovi vzniknutú škodu, potom už nemôže od dlžníka nič žiadať.

Keďže však – ako už bolo uvedené – úroky z omeškania nie sú náhradou škody, dôvod, pre ktorý sa na ňu započítavajú, musí spočívať v niečom inom. Š. Luby toto započítavanie odôvodňoval tým, že inak by sa veriteľovi „dostalo neprimeraného prospechu“.⁸ Vec však nie je taká jednoduchá. Zásada zákazu neodôvodneného obohacovania

³ LĘTOWSKA, E. Sanckje w prawie cywilnym – zarys problemu. In *Monitor Prawniczy*. 21, č. 19, 2013, s. 1016 – 1023.

⁴ Napríklad, keď mu kvôli omeškaniu neušiel žiadny obchod.

⁵ Napríklad, keď dlžník peniaze namiesto ich vrátenia použije na obchod, ktorý mu prináša zisk.

⁶ „Právo veriteľa na náhradu škody spôsobenej omeškaním dlžníka nie je dotknuté; pri omeškaní s plnením peňažného dlhu možno však náhradu škody požadovať, len pokiaľ nie je krytá úrokmi z omeškania alebo poplatkom z omeškania.“

⁷ „Veriteľ má nárok na náhradu škody spôsobenej omeškaním so splnením peňažného záväzku, len ak táto škoda nie je krytá úrokmi z omeškania alebo paušálnou náhradou nákladov spojených s uplatnením pohľadávky alebo ich súčtom.“

⁸ Pozri LUBY, Š. *Prevenia a zodpovednosť v občianskom práve. II. diel.* Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1958, s. 193.

sa totiž v súvislosti so súbehom nárokov uplatňuje vtedy, keď viaceré nároky plnia rovnaké funkcie, keď uspokojujú rovnaký záujem veriteľa.⁹ Zákaz obohacovania nie je preto príčinou, ale dôsledkom. Dôvod započítavania úrokov z omeškania na náhradu škody musí teda spočívať v niečom inom, v niečom, čo sa z povahy veci prieči tomu, aby mal veriteľ popri nich aj nárok na plnú náhradu škody. Podstata úrokov z omeškania a podstata náhrady škody sa tak musia nejakým logickým navzájom vylučovať.

A tu sa domnievam, že jediným možným rozuzlením tejto otázky je chápať úroky z omeškania ako náhradu za to, že veriteľ nemôže počas omeškania disponovať s omeškaným kapitálom, teda ako náhradu za stratu čirej možnosti realizovať zámennú či úžitkovú hodnotu peňazí.¹⁰

Len tak sa dá uspokojivo vysvetliť, prečo sa úroky z omeškania kogentne započítavajú na náhradu škody, hoci náhradou škody nie sú: funkciou náhrady škody pri omeškaní je prinavrátiť majetok veriteľa do stavu, v akom by bol, keby bol dlh splnený včas, teda do stavu, v akom by tento majetok bol, keby mal veriteľ možnosť realizovať zámennú alebo úžitkovú hodnotu kapitálu. Konštrukcia tohto hypotetického stavu – od ktorého sa odvíja výška náhrady škody – tak zahŕňa už aj možnosť veriteľa uvedené hodnoty kapitálu realizovať. Preto sa hodnota tejto možnosti – vyjadrená výškou úrokov z omeškania – musí započítať na škodu spôsobenú nemožnosťou používať kapitál. Ide o podobnú situáciu, ako keď niekto zničí vec, ktorú vlastník prenajímal. V takomto prípade nemá vlastník nárok ani na náhradu trhovej hodnoty zničenej veci, ani na náhradu ušlého zisku z nájmu či budúcich plodov, pretože trhovú hodnotu veci v sebe zahŕňa hodnota celého vlastníckeho práva, teda aj oprávnenia poberať z veci plody a úžitky. Výnimkou by bol len prípad, ak by dôvodný ušlý zisk presahoval trhovú hodnotu: v takomto prípade by sa mohol vlastník domáhať aj náhrady tohto ušlého zisku, ale len v rozsahu nad hodnotu trhového nájomného, teda len v rozsahu, ktorý nie je krytý trhovou hodnotou veci.

A naostatok, treťou okolnosťou, ktorá vyplýva z právnej úpravy a ktorá je smerodajná pre správne pochopenie podstaty úrokov z omeškania, je to, že nárok na ne vzniká bez ohľadu na zavinenie dlžníka. Ba dokonca sa dlžník nemôže zbaviť povinnosti platiť tieto úroky ani vtedy, ak sú tu okolnosti vylučujúce zodpovednosť. Podstata úrokov z omeškania preto nemôže spočívať v žiadnom morálnom odsúdení, v žiadnom potrestaní dlžníka, v žiadnej represii. To, koniec koncov, potvrdzuje aj spomenuté pravidlo o krytí náhrady škody úrokmi z omeškania (§ 519 OZ, § 369b ObZ). Ak totiž vzniknutá škoda presahuje hodnotu úrokov z omeškania, potom sa úroky v plnom rozsahu započítavajú na náhradu škody. Represívny účinok by tak mohli mať len za predpokladu, že ich hod-

⁹ Ako to vidíme napr. pri súbehu nároku na náhradu škody a nároku na poistné plnenie podľa § 813 ods. 1 OZ, nároku na sociálne dávky a nároku na náhradu škody podľa § 446 a 447 OZ alebo výživného podľa § 448 OZ.

¹⁰ Š. Luby v tomto smere uvádzal, že „úroky z omeškania sú skôr náhradou za používanie istiny, ktorú pre omeškanie veriteľ nemohol používať, a naopak mohol používať dlžník“ (pozri dielo cit. v pozn. č. 8, s. 192). Obdobný názor zastával aj V. Knapp, podľa ktorého sa z pohľadu veriteľa omeškaním „zkracuje jeho možnosť realizovať užitnú hodnotu, resp. hodnotu veci. Povinnosti dlžníka, ktorý je v prodlení, směřují pak k reparaci věřitelovy újmy“ (KNAPP, V. *Předmět a systém československého socialistického práva občanského*. Praha : Československá akademie věd, 1959, s. 130).

nota je vyššia než hodnota škody. A to v konzekvencii znamená, že v represii podstata úrokov z omeškania nespočíva. Nemôže byť totiž podstatou niečo, čo môže absentovať.

Zodpovednosť za úroky z omeškania bez ohľadu na zavinenie a okolnosti vylučujúce zodpovednosť však zároveň znamená, že podstata týchto úrokov nespočíva ani v prevencii. Prevenčná funkcia má totiž viesť k tomu, aby adresáti noriem prijímali opatrenia na to, aby nedochádzalo k ich porušovaniu. Ak však adresát zodpovedá za porušenie aj tam, kde vynaložil najvyššiu starostlivosť, ktorú bolo od neho možné požadovať, hovoriť o prevencii ako o *podstate* tejto zodpovednosti sa nedá.¹¹ (Tým však nevylučujem, že hrozba úrokov z omeškania môže mať aj prevenčný účinok.¹²)

3. Po tomto vymedzení podstaty bežných úrokov, ako aj úrokov z omeškania, prejdeme k jadrú tohto príspevku – ku vzťahu týchto úrokov. Teda k miestu, kde sa obe uvedené línie úvah zlievajú do konzistentného výsledku: ak podstata bežných úrokov spočíva v odplate za nemožnosť užívať požičaný kapitál zo strany veriteľa a ak podstata úrokov z omeškania spočíva v náhrade veriteľovi za to, že nemôže omeškaný kapitál užívať, potom sa podstata oboch úrokov týka jedného a toho istého – možnosti užívať kapitál. Inými slovami, nároky na oba druhy úrokov v určitom prieniku uspokojujú rovnaký záujem veriteľa, plnia rovnaké funkcie.

A to by v konzekvencii malo znamenať, že veriteľ nemôže prijímať aj odplatu za to, že nemá možnosť omeškaný kapitál používať, a zároveň aj náhradu za nedostatok tejto možnosti. Ak je totiž veriteľovi prostredníctvom náhrady – teda úrokov z omeškania – nedostatok možnosti užívať kapitál vykompenzovaný, potom logicky už nemôže žiadať aj odplatu za to, že túto možnosť nemá (keďže mu bola táto možnosť nahradená). Prijatie oboch plnení v rozsahu, v ktorom sa kryjú, sa tak navzájom pojmovovo vylučuje, preto by bolo porušením spomenutej zásady zákazu neodôvodneného obohacovania. Ide tu teda o obdobnú situáciu, akú vidíme pri vzťahu úrokov z omeškania a náhrady škody podľa už citovaných § 519 OZ a § 369b ObZ. Aj tam *ratio legis* spočíva v tom, že nároky na úroky z omeškania a na náhradu škody sa logicky, pojmovovo vylučujú, preto nemôžu byť popri sebe uplatňované v plnom rozsahu.

Že sa podstata oboch úrokov prekrýva, však ešte neznamená, že sa v celom rozsahu prekrývajú aj nároky na bežné úroky a úroky z omeškania. Do hodnoty bežných úrokov vstupuje mnoho individuálnych okolností, predovšetkým – ako výstižne uvádza prof. Ovečková – snaha veriteľa, aby mu jeho kapitál prinášal zisk. Niekedy je preto hodnota bežných úrokov vyššia než úroky z omeškania; inokedy zas nižšia. Ak je ich hodnota nižšia, potom by podľa tu zastávaného názoru veriteľ na ne nemal mať nárok, ak si zároveň uplatňuje nárok na úroky z omeškania. Je to logický dôsledok toho, že jeho nemož-

¹¹ Pozri SZPUNAR, A. Czyny niedozwolone w kodeksie cywilnym. In *Studia cywilistyczne*. XV, 1970, s. 36. Porovnaj aj úvahy Š. Lubyho o prevenčnej funkcii pri objektívnej zodpovednosti v diele cit. v pozn. č. 8, I. diel, s. 47.

¹² Rovnako nevylučujem ani to, že takýto prevenčný účinok môže byť neraz pomerne výrazný, ako to môžeme badať napríklad pri objektívnej zodpovednosti za škodu. Tá môže jej nositeľov nútiť, aby prijímali opatrenia na predchádzanie škôd. Prijímanie týchto opatrení však nie je podstatou, cieľom objektívnej zodpovednosti, ale len dôsledkom. Objektívna zodpovednosť je tu primárne daná na ulahčenie postavenia poškodeného, napr. z pohľadu preukazovania celého reťazca príčinnej súvislosti či z pohľadu nerelevancie zavinenia škodcu.

nosť disponovať s omeškaným kapitálom bola úrokmi z omeškania kompenzovaná vo väčšom rozsahu, než si ju ohodnotil on sám. Naopak, ak je hodnota bežných úrokov vyššia ako hodnota úrokov z omeškania, potom popri nároku na úroky z omeškania môže veriteľ uplatňovať aj nárok na bežné úroky vo výške presahujúcej úroky z omeškania. Nemožnosť nakladať s kapitálom, tak ako si ju po dohode s dlžníkom sám ohodnotil, totiž nebola úrokmi z omeškania plne kompenzovaná. Preto má nárok aj na tento rozdiel. Inak by sa poprelo jeho právo na zisk z kapitálu.

Pravda, niekto by mohol namietat', že takýto prístup diskriminuje veriteľov z úverov a pôžičiek pred inými veriteľmi, pretože – na rozdiel od ostatných veriteľov – by sa im pri omeškaní nedostávalo nič navyše oproti stavu, ak by omeškanie nebolo (a tým by zároveň boli dlžníci z pôžičiek a úverov zvýhodnení voči ostatným dlžníkom, pretože omeškanie by pre nich nepredstavovalo nejakú zmenu). Takáto situácia skutočne môže nastať, no nevidím v tom zásadnejší problém. Ved' už dnes ak sa omeškaním spôsobí aj škoda, a na túto škodu sa v plnom rozsahu započítajú úroky z omeškania, potom veritelia z úverov a pôžičiek nedostávajú z titulu úrokov z omeškania nič navyše a dlžníci nemusia z titulu týchto úrokov ani nič navyše platiť.¹³

4. Na záver úvah o kumulácii bežných úrokov a úrokov z omeškania by som chcel osobitne zdôrazniť dve skutočnosti, ktoré s témou funkcií súkromnoprávných sankcií úzko súvisia a ktoré sú aj pre tento príspevok veľmi dôležité.

Po prvé, treba rozlišovať medzi funkciami a účinkami. Funkciou určitého právneho inštitútu je niečo, čo vyplýva z dôvodu, pre ktorý bol tento inštitút vytvorený, z jeho podstaty, zamerania na určitý cieľ. Naopak, účinok je efekt inštitútu, ktorý nevyhnutne nemusí vyplývať z jeho podstaty; môže byť len akýmsi jej odrazom, sprievodným javom. Napríklad to, že úroky z omeškania neplnia prevenčnú funkciu, ešte neznamená, že nemôžu mať prevenčný účinok, resp. že tento účinok nemôže mať ich hrozba.

Po druhé, ako už bolo uvedené, nie každá sankcia plní rovnaké funkcie. Sankcie nie sú v súkromnom práve jednoliaté, preto môže byť akékoľvek zovšeobecňovanie zradné. No opatrný treba byť aj pri samotnom chápaní jednotlivých funkcií a ich identifikovaní. V tomto smere zväzme, čo nasleduje:

V súvislosti s prevenčnou funkciou už Š. Luby tvrdil, že táto funkcia občianskoprávnej zodpovednosti – teda v jeho poňatí sankcie – je len reflexom jej iných funkcií; prevencia teda pôsobí len „reflexne“, „nepriamo“.¹⁴ Nie je teda ničím samostatným, nejakým *plus* popri iných funkciách, ale je len ich odrazom, vedľajším účinkom. Azda aj preto občianskoprávnu zodpovednosť Luby rozdeľoval len na zodpovednosť reštitučnú (ku ktorej radil aj povinnosť platiť úroky z omeškania) a represívnu.¹⁵ Navyše, dnes zákon vo viacerých prípadoch ukladá povinnosť poistenia (napr. povinné zmluvné poistenie či poistenie advokátov), resp. zavádza garančnú zodpovednosť (zodpovednosť kan-

¹³ Zároveň sa nedá v tejto súvislosti prehliadať, že v súčasnosti sa veľká časť úverov poskytuje za nižšie sadzby bežných úrokov, než je sadzba úrokov z omeškania. Porovnaj údaje Národnej banky Slovenska dostupné na: https://www.nbs.sk/_img/Documents/STATIST/URSAZDZ/PUM/0710-01-2021.XLS.

¹⁴ Pozri dielo cit. v pozn. č. 8, I. diel, s. 33 – 34.

¹⁵ Tamže, s. 42 – 43.

celárie poisťovateľov alebo garančné poistenie zodpovednosti zamestnávateľov za škodu). V takýchto prípadoch zodpovednosť, resp. sankcia vôbec nemusí pôsobiť preventívne. Ba dokonca by sme v týchto prípadoch mohli hovoriť aj o nezodpovedaní.¹⁶ Rovnako sa v súvislosti s preventívnou funkciou nedá hovoriť ani o motivácii k neporušovaniu povinností v zmysle nejakého pozitívneho presvedčania adresáta. Ako výstižne tvrdil O. Weinberger, zákon v prípade sankcie nemotivuje, aby si adresát právnej normy vybral to a nie ono správanie, pretože zákon nedáva pri sankcii voľbu medzi jedným alebo druhým správaním, ale kategoricky velí, že sa treba správať tak a nie onak.¹⁷

Pokiaľ ide o represívnu funkciu, represiu možno chápať dvojako. Buď ako zamedzenie tomu, aby porušiteľ svoje povinnosti znovu porušil, alebo ako trest, odplatu za porušenie. Mohlo by sa zdať, že takto chápaná represia sa vyskytuje, hoci zriedkavo, aj v súkromnom práve. Napríklad o prvej jej forme by sa dalo hovoriť pri vylúčení fyzickej osoby z možnosti vykonávať funkciu člena štatutárneho alebo dozorného orgánu podľa § 13a ObZ alebo pri obmedzení alebo pozbavení výkonu rodičovských práv podľa § 38 Zákona o rodine. O druhej forme represie by sa zas dalo hovoriť pri zmluvnej pokute podľa § 544 OZ, ak nevylučuje nárok na náhradu škody. Je však otázne, či *podstata* týchto sankcií spočíva naozaj v represii. Ich existenciu totiž možno oprieť o iné dôvody. Za obmedzením alebo pozbavením rodičovských práv možno vidieť ochranu dieťaťa, za vylúčením z možnosti vykonávať funkciu ochranu spoločnosti a za zmluvnou pokutou skôr zabezpečovaciu funkciu.

Tieto sankcie teda nie sú motivované zámerom zákonodarcu spôsobiť porušiteľovi ujmu ako určitú odplatu tým, že sa mu zamedzí určitá činnosť alebo ho postihne iný trest. Sú motivované ochranou záujmov iných osôb, resp. akousi všeobecnou ochranou spoločnosti. Ich sprievodným javom je pritom buď to, že sankcia nastupuje bez ohľadu na vôľu osoby, ktorej práva boli porušené (táto osoba ich nemôže ovplyvňovať), alebo to, že je podmienená súhlasom sankcionovaného (alebo fikciou jeho súhlasu). Rovnako je ich sprievodným javom to, že sa sankcii môže osoba vyhnúť, ak porušenie povinnosti nezavinila, resp. ak preukáže okolnosti vylučujúce zodpovednosť.

Aj satisfakčná funkcia ako podstata súkromnoprávných sankcií môže byť otázna, hoci nepochybne môžu mať aj satisfakčný účinok. Dnes už totiž satisfakciu nemôžeme chápať ako nástroj pomsty, resp. ako nástroj, ktorého prostredníctvom sa má ujma poškodeného vyvážiť ujmu na strane škodcu. Naopak, peňažné zadost'učinenie – prítomné napr. v § 13, 19b ods. 2, 442a ods. 1 alebo 509 ods. 2 OZ – treba v súčasnosti vnímať skôr ako kompenzáciu, ktorá má ujmu v nemajetkovej sfére osoby vyvážiť (aj keď len obrazne) peňažným dobrom. Vznikutej nemajetkovej ujme sa tak má urobiť zadost' tým, že sa postihnutej osobe poskytne suma, ktorú spoločnosť považuje za aspoň ako-tak dostatočnú na odčinenie vzniknutej ujmy. Finančnú satisfakciu, teda zadost'učinenie v peniazoch tak dnes musíme vnímať skôr ako kompenzáciu, ako náhradu nemajetkovej ujmy. Hranice satisfakcie a kompenzácie sa stierajú.

¹⁶ Pozri SZPUNAR, A. na mieste cit. v pozn. č. 11.

¹⁷ WEINBERGER, O. Kritické poznámky ke Krechtově „sankční teorii norem“. In *Právník*. CIII, č. 8, 1964, s. 752.

A nakoniec, ani reparačná, resp. kompenzačná funkcia ako podstata nemusí byť prítomná pri každej sankcii. Ak je napríklad pri zmluvnej pokute dohodnuté, že veriteľ má nárok na plnú náhradu škody popri zmluvnej pokute, potom zmluvná pokuta nemá žiadnu reparačnú funkciu. Rovnako o reparačnej funkcii nemožno hovoriť ani pri obmedzení či pozbavení výkonu rodičovských práv či pri práve na jednostranné ukončenie zmluvného vzťahu.

Nazdávam sa, že uvedené skutočnosti opodstatňujú záver, že z klasických funkcií, o ktorých sa traduje, že ich súkromnoprávne sankcie plnia, je v skutočnosti prítomná len funkcia kompenzačná, a aj to nie vždy. Ostatné funkcie – v zmysle podstaty sankcie – dnes už v súkromnom práve absentujú a sú nahradené ochranou dotknutých osôb či spoločnosti ako takej. Samozrejme, ako už bolo viackrát načrtnuté, uvedené nevyklučuje, že sankcie môžu mať v jednotlivých konkrétnych prípadoch aj represívne, preventívne či satisfakčné účinky. Ide však len o *účinky* sankcií, nie o ich *podstatu*.

5. Čo bolo práve povedané o funkciách súkromnoprávných sankcií a predtým o kumulácii bežných úrokov a úrokov z omeškania, oprávňuje – aspoň tak usudzujem – tvrdiť, že názor zastávaný mnou a dr. Zoričákovou vôbec nie je *de lege lata* neustojiteľný a prekračujúci prípustnú mieru odklonu od textu právnej normy. Naopak, trúfalo sa nazdávam, že lepšie zodpovedá chápaniu súkromného práva ako systému subjektívnych práv a tej jeho úlohe, ktorá spočíva v zákaze neodôvodneného obohacovania. Iste, prof. Ovečková má pravdu v tom, že tento názor nemá oporu vo *výslovnej* úprave; to však nie je prekážkou. V práve platí množstvo vecí aj bez toho, aby to zákon *výslovne* ustanovoval alebo aby to z neho vyplývalo na prvý či druhý pohľad. Rovnako si nemyslím, že by náš názor neprinášal riešenie sporných otázok a viedol len k ďalším nejasnostiam a nejednoznačným riešeniam, ani že by do veľkej miery menil a znižoval zrozumiteľnosť zákona, a tým aj predvídateľnosť jeho účinkov. Práve naopak, usudzujem, že náš názor prináša jasné a jednoduché riešenie platné tak pre spotrebiteľské, ako aj nespotebiteľské vzťahy.

Práve povedaným však nijako nepopieram, že aj názor prof. Ovečkovej môže byť prijateľný. Koniec koncov, zo zbierkového rozhodnutia R 5/2021 implicitne vyplýva, že aj podľa nášho najvyššieho súdu kumulácia v plnej výške možná je, a to až do pôvodne dohodnutého času vrátenia úveru.

Celkom na záver už len dodám, že celá štúdia prof. Ovečkovej je skvelým príkladom, ako by sa mala viesť odborná diskusia. Je pritom nielen prínosnou sumarizáciou, ale aj podstatným vkladom do debaty o vzťahoch medzi bežnými úrokmi a úrokmi z omeškania. Bodaj by bolo takýchto diskusií v našej akademickej obci čo najviac.